

همایش

بررسی جایگاه تالش شمالی

در قفقاز

۲۰ دیماه ۱۳۸۵

فهرست مطالب

- مقدمه دبیر همایش / دکتر حسین احمدی ۱
- برنامه همایش ۴
- خلاصه مقالات :
۱. جایگاه جغرافیایی تالش شمالی در کشورهای شوروی و جمهوری آذربایجان/
دکتر شهرام امیر انتخابی ۵
۲. زبان تالشی از نگاه میلر/ شهناز محمدزاده..... ۷
۳. آمار تالشان شمالی در دوره شوروی / دکتر علیرضا بیگدلی ۹
۴. معرفی یک اثر روسی درباره زبان تالشی / دکتر محرم رضایتی ۱۱
۵. جغرافیای تاریخی تالش / دکتر محمد تقی رهنمایی ۱۲
۶. فرآیندهای آوایی زبان تالشی / دکتر حمید حاجت پور ۱۴
۷. فرآیند شکل گیری تالش شمالی / دکتر حسین احمدی ۱۷
۸. ناحیه تالش نشین شمالی و موقعیت اقتصادی و اجتماعی آن / دکتر حسن
افراخته ۲۰
۹. آرانشاهان در تالش شمالی / عبدالکریم آقاجانی تالش ۲۱
- *. اقدامات گروه ((مناطق همجوار ایران)) و گروه ((خاورمیانه))..... ۲۳

مقدمه

دکتر حسین احمدی

دبیرهمایش

روسها که تا اواسط صفویه از جایگاه بسیار ضعیفی در صحنه منطقه ای برخوردار بودند با روی کار آمدن خاندان رومانوف ضمن حل بسیاری از مشکلات داخلی، در دوره پتر کبیر به فکر توسعه طلبی ارضی افتادند و با سقوط سلسله صفویه قسمتی از شمال و شمال غربی کشور ما اشغال کردند اما با شکست سنگین عثمانیها توسط نادر، روسها طبق دو عهدنامه گنجه و رشت نقاط اشغالی را ترک کردند و نادر توانست بار دیگر مرزهای سیاسی ایران را به دوره صفویه برگرداند. در دوره دوازده ساله حکومت نادر وی همیشه در جنگ در شرق به غرب، شمال و جنوب ایران بود. گرچه از نظر نظامی جای هیچ حرف و حدیثی برای مدعیان باقی نگذاشت اما جنگهای فرسایشی وی اقتصاد کشور را فلج کرد.

با قتل نادر نادر حکومت نیم بند زندیه هم در اوج قدرت دوره کریم خانسی نه تنها نتوانست همان مرزهای دوره نادرشاهی را حفظ کند که مدعیان

متعدد سلطنت در شمال شرقی، شمال، شمال غربی فشار بر زندیه را تشدید کردند در نتیجه در پنجاه سال بعد از قتل نادر در حالی که شیب سقوط اقتصاد و معیشت مردم بسیار تند می شد روسها در همان حال خود را آرام آرام بالا می کشیدند.

با روی کار آمدن کاترین کبیر بعد از مدتها اختلافات درونی، بار دیگر فرصتی دست داد که سیاست توسعه طلبی ارضی یا به اصطلاح عمل کردن به وصیت نامه پتر کبیر دنبال شود. گرچه آقا محمدخان قاجار حرکت هراکلیوس به سمت روسیه را به نحو خونباری پاسخ داد اما اگر کاترین مقارن با آقا محمدخان از دنیا نمی رفت شاید در همان دوره جنگهای روسیه با ایران ظاهراً بر سر مساله گرجستان شروع می شد اما پل امپراتور جدید برخلاف سیاستهای مادر شصت هزار سرباز روس به فرماندهی والرین زبوف را از قفقاز بیرون کشید.

در دوره سلطنت الکساندرنوه کاترین جنگهای اول روسیه با ایران را شروع و در عرض کمتر از ده سال با عهدنامه گلستان به جدایی سرزمینهای بسیاری در ماوراء ارس از ایران جدا گشت سیزده سال بعد نیز ترکمانچای به ما تحمیل شد و تمام منطقه قفقاز از پیکره ایران کنده شد.

در حال حاضر سرزمینهای جدا شده از ایران به عنوان کشورهای مستقلی محسوب می شوند ولی تعامل و همکاری بیشتر دولتها و ملتها در اثر شناخت

برنامه همایش
بررسی جایگاه تالش شمالی
۲۰ دیماه ۱۳۸۵

ساعت	موضوع سخنرانی	سخنران
۸/۴۵-۸/۵۰	—	تلاوت آیاتی از قرآن کریم
۸/۵۰-۹	گزارشی از شکل گیری همایش	دکتر حسین احمدی دبیر همایش
جلسه اول		
—	رئیس جلسه	دکتر محمدتقی رهنمایی استاد دانشگاه
۹-۹/۱۵	جایگاه جغرافیایی تالش شمالی در کشورهای شوروی و جمهوری آذربایجان	دکتر شهرام امیرانتخابی استاد دانشگاه
۹/۱۵-۹/۳۰	زبان تالشی از نگاه میلر	خانم شهناز محمدزاده استاد دانشگاه
۹/۳۰-۹/۴۵	نگاهی به آمار تالشان شمالی در دوره شوروی	دکتر علیرضا بیگدلی کارشناس ارشد مسائل قفقاز
۹/۴۵-۹/۵۵	—	پرسش و پاسخ
۹/۵۵-۱۰/۱۵	—	پذیرایی
جلسه دوم		
۱۰/۱۵-۱۱/۲۵	رئیس جلسه	آقای سید اصغر قریشی کارشناس ارشد مسائل خاورمیانه
۱۰/۱۵-۱۰/۳۰	معرفی یک اثر روسی درباره زبان تالشی	دکتر محرم رضایتی استاد دانشگاه
۱۰/۳۰-۱۰/۴۵	جغرافیای تاریخی تالش	دکتر محمدتقی رهنمایی استاد دانشگاه
۱۰/۴۵-۱۱	فرآیندهای آوایی زبان تالشی	دکتر حمید حاجت پور
۱۱-۱۱/۱۰	—	پرسش و پاسخ
۱۱/۱۰-۱۱/۲۵	—	پذیرایی
جلسه سوم		
۱۱/۲۵-۱۲/۳۰	رئیس جلسه	دکتر علیرضا بیگدلی پژوهشگر ارشد مسائل قفقاز
۱۱/۲۵-۱۱/۴۰	فرآیند شکل گیری تالش شمالی	دکتر حسین احمدی استاد دانشگاه
۱۱/۴۰-۱۱/۵۵	ناحیه تالش نشین شمالی و موقعیت اقتصادی و اجتماعی آن	دکتر حسن افراخته استاد دانشگاه
۱۱/۵۵-۱۲/۱۰	آرانشاهان در تالش شمالی	آقای عبدالکریم آقاجانی تالش پژوهشگر ارشد مسائل تالش
۱۲/۱۰-۱۲/۳۰	—	پرسش و پاسخ
—	—	نماز و ناهار

بهبتر از تاریخ، فرهنگ و آداب و رسوم همدیگر میسر می باشد در همین راستا گروه ((مناطق همجوار ایران)) و ((گروه خاورمیانه)) در ظرف دو سال اخیر با برگزاری بیش از بیست سلسله نشست امیدوار است که نتایج علمی این نشستها برای توسعه و همکاری و درک متقابل با دیگر کشورها مثمرتر واقع شود.^۱

^۱ اقدامات گروههای خاورمیانه و مناطق همجوار ایران در پایان خلاصه مقالات آمده است.

جایگاه جغرافیایی تالش شمالی در کشورهای شوروی و جمهوری آذربایجان

دکتر شهرام امیر انتخابی

استاد دانشگاه

علیرغم وسعت نسبتاً اندک ناحیه تالش شمالی، این ناحیه به جهت موقعیت جغرافیایی و ساختارهای طبیعی، انسانی و اقتصادی جایگاه ممتازی در چارچوب امپراتوری روسیه تزاری، اتحاد شوروی و سپس جمهوری آذربایجان داشته است. این ویژگی‌ها عبارتند از:

الف) ویژگی‌های طبیعی و اکولوژیک: تالش شمالی دنباله طبیعی منطقه معتدل و مرطوب خزری ایران در جنوب دریای خزر می‌باشد که شامل رشته کوه‌های تالش، جنگلهای هیرکانی انبوه دامنه‌های شرقی این رشته کوه، سواحل پست و باریک خزری با خاک مساعد برای کشت‌های ارزشمند گرمسیری (همچون برنج و چای)، ویژگیهای آب و هوایی (رطوبت، بارش کافی، اعتدال هوا و فصول مشخص چهارگانه) و شبکه متراکمی از آبراه‌ها و منابع آب می‌باشد.

ب) موقعیت ژئوپلتیک: تالش شمالی از نظر موقعیت در حاشیه جنوب شرقی جمهوری آذربایجان واقع گردیده است که این ناحیه همچون باریکه ای بین دریای خزر، ارتفاعات تالش، دشت مغان و دریای خزر واقع شده است که

محدود شدن آن از جنوب و غرب به مرزهای ایران موقعیت استراتژیک و ژئوپلتیکی خاصی به این ناحیه می‌بخشد.

ج) ویژگی‌های قومی و فرهنگی: ناحیه تالش شمالی همانگونه که از نام آن آشکار است، مسکن اصلی بزرگترین اقلیت قومی جمهوری آذربایجان یعنی قوم تالش است که این قوم از نظر زبانی، آداب و رسوم و ویژگیهای فرهنگی و اجتماعی تفاوت عمده ای با اکثریت این کشور دارد و در عوض پیوستگی‌ها و همگونی‌های قابل توجهی با شهرستان‌های تالش نشین ایران (تالش جنوبی) و حتی در مقیاسی کلی تر با ایران زمین دارند.

د) منابع و ثروت‌های طبیعی: منابع خاک، آب، نفت، جنگل و غیره تالش شمالی بسیار حائز اهمیت است به تازگی منابع نفت و گاز قابل توجهی در سواحل این ناحیه کشف شده است که پس از شبه جزیره آبشوران و باکو (که قرن‌هاست مورد استفاده قرار می‌گیرد) تامین کننده انرژی آینده این کشور است. همچنین خاک و آب و هوای این سرزمین امکان کشت محصولات مانند برنج و چای را به وجود می‌آورد که حتی مجموعه شوروی پیشین نیز منحصر به فرد بوده است.

ه) جاذبه‌های گردشگری: علاوه بر سواحل خزری تالش شمالی به ویژه لنکران و آستارا، حوزه‌های آبخیز جنگلی و دره‌های کوهستانی ناحیه دارای جاذبه‌های گردشگری بسیاری است از جمله چشمه‌های آب گرم معدنی، چشم‌اندازهای زیبای کوهستانی و نواحی خوش آب و هوایی که انسان‌های کهن سال بالای صد سال معروف می‌باشد.

زبان تالشی از نگاه میلر

شهناز محمدزاده

استاد دانشگاه

موضوع تحقیق کتاب زبان شناس و محقق معروف میلر زبان تالش هاست ، قوم ایرانی که در آذربایجان شوروی سابق و نیز در ایران سکنی دارند. خود میلر در مقدمه کتاب خود می نویسد: این زبان تاکنون به طور علمی مورد پژوهش قرار نگرفته و ما در فصل مربوط به تاریخ مطالعه این زبان به تفصیل به آن خواهیم پرداخت. پژوهش در مورد این زبان یکی از میرم ترین اهداف ایران شناسان شوروی سابق بوده است که میلر نیز سعی کرده تا حد امکان به آن تحقق بخشد.

در سال ۱۹۳۰ از سول میلر متونی به این زبان چاپ شدند که از زبان نمایندگان مردم تالش ضبط و ثبت شده بودند. اغلب این متون ضمن این که زبان محاوره همگانی تالش ها را منعکس می کردند، دارای محتوایی فلکلوریک بودند. متن های ضبط شده در سال ۱۹۲۵ از موضوعاتی صحبت می کنند که اندکی قبل از شروع نظام سوسیالیستی در تالش مطرح بودند. بخش هایی از متن گنجانده شده در کتاب میلر تا قبل از انقلاب اکتبر ثبت و ضبط شده اند.

این متن ها اساس کار میلر را برای تجزیه و تحلیل زبان تالشی به ویژه فونتیک (آواشناسی) و مورفولوژی (صرف) آن قرار گرفته اند. دسته دوم مطالب استفاده شده از سوی میلر، برخی آثار چاپی منتشره به زبان تالشی سالهای ۳۰ در آذربایجان شوروی (باکو و لنکران) می باشد که به هنگام تجزیه و تحلیل دستور زبان نوشتاری به طور غالب مورد استفاده قرار گرفته اند. و بالاخره در تحقیق خود میلر از مطالب دستوری و لغوی ثبت و ضبط شده تالش ها به سال ۱۹۲۵ در لنکران استفاده کرده که او را در مطالعه زبان تالشی یاری داده اند.

نگاهی به آمار تالشان شمالی در دوره شوروی

دکتر علیرضا بیگدلی

پژوهشگر ارشد مسائل قفقاز

با جدایی تالش شمالی از ایران در سال ۱۲۴۳ق/۱۸۲۸م حدود ۵۰/۰۰۰ تالشی نیز از ایران کنده شدند اولین آمار ارائه شده در حاکمیت روسیه در سال ۱۹۱۳ تعداد تالشان شمالی را اندکی بیش از ۷۷۰۰۰ تن اعلام می کند پس از این - در حالی که تعداد تالشان جنوبی رو به افزایش است - آمار ارائه شده از سوی شورویها در فواصل متعدد نشان از کاهش تعداد تالشان شمالی دارد تا جایی که در سال ۱۹۵۵ م به دلیل استحاله تالشان اعلام شد که در تالش شمالی ، حتی یک نفر تالشی هم زندگی نمی کند که نکته اخیر در خورد تعمق و بررسی است چون بعداً معلوم شد که حدود ده هزار نفر از قلم افتاده بودند.

با به دست آوردن حدود ۵۰ صفحه از اسناد دوره شوروی معلوم می شود که تعداد تالشان بر خلاف اعلام رسمی در حوالی جنگ دوم جهانی در مناطق آستارا، لریک، قزل آغاج، ماسالی و لنکران به تفکیک شورای حزبی مناطق مسکونی و روستاها حدود ۳۳۰۰۰ خانوار با جمعیت بیش از ۱۷۷۰۰۰ نفر می باشند .

عدم انتشار این آمار در دوره شوروی خود نشان از حساسیت بر روی تالشان شمالی دارد. این مقاله سعی دارد در خصوص همین مساله به بحث و بررسی بپردازد.

معرفی یک اثر ارزنده روسی درباره زبان تالشی

دکتر محرم رضایتی

استاد دانشگاه

ریس پاول (۱۸۶۱-۱۸۳۱م) که از نخستین پژوهشگران روسی است که درباره زبان تالشی شمالی به تحقیق پرداخته است. از مجموعه نوشته های او ((کلیاتی درباره ساحل جنوبی دریای خزر)) (مجله انجمن جغرافیایی قفقاز، سال ۱۸۶۴ م، شماره ۶) و چند مقاله کوتاه درباره ایران در روزنامه قفقاز، سال ۵۶-۱۸۵۵ م به چاپ رسیده است. اما مهمترین اثر وی ((درباره تالش ها، طرز زندگی و زبان آنها)) نام دارد که در مجله انجمن جغرافیایی قفقاز، شماره ۳ در تفلیس به چاپ رسیده است. این اثر در حقیقت اولین تجربه علمی درباره بررسی ریشه زبانهای ایرانی در قفقاز است.

ریس در این اثر، ابتدا موقعیت جغرافیایی تالش شمالی و پیشینه تاریخی و روش زندگانی آنها را به اختصار توصیف نموده، سپس به بررسی مسائل آوایی، صرفی و نحوی زبان تالشی پرداخته است. در بخشی از این رساله، بیش از پانصد واژه تالشی را بر اساس موضوع تنظیم کرده و به خط روسی آوانویسی و معنی کرده است. البته برخی از کلمات را به زبان فارسی نیز برگردانده است. در بخش نهایی این رساله، حدود چهل جمله و چند دوبیتی تالشی را گردآوری، و به زبان روسی ترجمه کرده است.

به رغم گذشت بیش از یکصد و پنجاه سال از تالیف این اثر، برخی اشارات و نکات ارزشمندی در آن دیده می شود که توجه به آنها از منظر پژوهش های زبان شناسی قابل اهمیت است. در این مقاله سعی می شود ضمن معرفی تفصیلی این رساله و بیان ارزش علمی آن، به نقد و بررسی مسائل زبانی آن پرداخته شود.

جغرافیای تاریخی تالش

دکتر محمدتقی رهنمایی

استاد دانشگاه

قلمرو جغرافیایی تالش به عنوان یک منطقه و تالشان، یعنی قوم ساکن و هویت بخش آن، طی دوره های تاریخی سرزمین مادری، یعنی ایران، فراز و فرود تاریخی بسیاری به خود دیده است. میان اقتدار حکومت مرکزی و تثبیت قدرت امپراتوریها در ایران و ثبات و بالندگی تالشان و تقویت موقعیت و مسئولیت آنان در منطقه، پیوسته رابطه مستقیمی وجود داشته است. بدین معنا که هر وقت در ایران قدرت مرکزی مقتدری به وجود آمده، تالشان در تثبیت آن قدرت نقش داشته و به تبع آن اقتدار و استقلال نسبی خود را نیز حفظ کرده اند و برعکس از ضعف و ناتوانی حکومت مرکزی همیشه تالشان آسیب دیده اند.

سهم تالش و تالشان در تثبیت حکومتهای هخامنشیان، اشکانیان و صفویه و تبعات و دستاوردهای ثبات و آرامش برای تالشان از مصادیق این همبستگی به شمار می روند. اما در دوره های ضعف حکومت مرکزی ایران یکپارچگی تالشان مخدوش شده و میان این قوم و قلمرو حاکمیت آنان فاصله ایجاد شده است. دوران قاجار و تقسیم تالش به دو قسمت شمالی و جنوبی و واگذاری بخش شمالی به روسیه، تاریخ مصیبت باری از جغرافیای تالش و تالشان است.

گسستگی یکپارچگی جغرافیایی، موجب بروز اختلال در نظم و انتظام تاریخی و پیوستگی تسلسل معنادار و تداوم تعامل آن بر ادامه حیات گشته و امروزه تالش شمالی می رود که هدایت تاریخی خود را در منطقه از دست بدهد. این مقاله در جستجوی بررسی علل این گسستگی تاریخی و جغرافیایی است.

فرآیندهای آوائی زبان تالشی

دکتر حمید حاجت پور

استاد دانشگاه

زبان تالشی که جزء زبانهای حاشیه دریای خزر و از لحاظ تقسیم بندی سستی زبانهای ایران جزء شاخه شمال غربی می باشد از گذشته بسیار دور در منطقه وسیعی در ایران و کشور آذربایجان پراکنده است. شواهد و قرائن در بررسی های زبان شناسی نشان می دهد که این زبان در بخش های واژگان و آوائی شباهت زیادی با زبانهای باستانی از جمله پارتی و ایرانی باستان دارد. البته این ویژگی در کلیه گویشهای کرانه خزر که جز گروه شمال غربی هستند مشترک است، ولی تحولات تاریخی و ویژگیهای آوائی و واژگانی زبانهای باستانی تا حد زیادی در زبان تالشی حفظ شده است. بنابراین در موضوع فرآیندهای آوائی بررسی و مقایسه این گویش ها نشان دهنده نزدیکی و خویشاوندی زبانهای حاشیه دریای خزر به گروه شمال غربی خواهد بود.

فرآیندهای آوائی

تغییراتی را که بر اثر هم نشینی آواها در ترکیب ایجاد می شود. فرآیندهای آوائی می گویند. حذف و تغییر بعضی از آواها بر اثر ویژگیهای صوتی در زبان تالشی نیز مانند زبان های ایرانی مشاهده می شود.

حذف

فرآیندهای حذف برخی از صامت‌ها در زبان تالشی و در گویش‌های دیگر مرکزی ایران مانند: مزیزندی، پاژندی، میمه‌ای، وانشانی، کهرودی، لسه‌ای، زمزه‌ای، گزی، کفرانی، نطنزی، نائینی و سده‌ای دیده می‌شود.

این گویش‌ها در مورد حذف در پایان واژه‌های ایرانی، با زبان تالشی یکسان بوده و مطابقت دارند. همچنین این گونه تغییرات آوایی از جمله حذف در گویش گیلکی و مازندرانی مشاهده می‌شود. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که حذف برخی از صامت‌ها در گویش‌های ایرانی شمال غرب جنوب بر اساس قوانین تحولات تاریخی زبانها و گویش‌های ایرانی در این مناطق صورت گرفته است. برای مقایسه می‌توان از این چند واژه در مثال حذف **d** در پایان واژگان در گویش‌های زبان تالشی و گویش‌های فارسی مرکزی ایران یاد کرد:

تالشی **zu**، مزیزندی، پارندی، وانشانی، کمرودی، لسه‌ای، مزه‌ای، گزی و کفرانی **zu**، نطنزی **zu** میمه‌ای **zu**، نائینی **zi** به معنای **zud** فارسی ایرانی >باستان **zuta**، تالشی **zuma** نائینی **zuma**، وانشانی، زمزه‌ای، گزی >فارسی **damad** > ایرانی باستان **zamatar**

حذف **b** پس از مصوتها در پایان واژه : تالش **dusa =dusab =cub**

حذف **d** پس از مصوتها در پایان واژه : پس از مصوتها در پایان واژه : **du** تالشی گیلان، لنکرانی **uayla**، آستارا = **dud**

حذف **r** : در مورد حذف **r** میان تالشی گیلان و لنکران تفاوت‌هایی وجود دارد.

حذف **r** : پس از مصوتها در گروه **br** و **fr**: لنکران **bar** = گیلان **bara** = **abru**

حذف **g** در میان دو مصوت: **tagarg =tark**

حذف " لا " در واژه‌های پس از مصوت : **ti=لاti**

ابدال

تبدیل **st** به **st** : **xaste =xastan** خواستن در این مورد جایگزینی **st** به جای **st** در تعدادی از واژه‌گان بر اساس ویژگیهای آوایی گویش‌های شمال غربی صورت می‌گیرد.

تبدیل **r** به **L** : **estaxr =estel**

تبدیل **h** به **x** : **heyhat =xayxat**

تبدیل **L** به **r** : **nale =nara**

فرآیند شکل‌گیری تالش شمالی

دکتر حسین احمدی

استاد دانشگاه

با مرگ نادرشاه افشار قره خان - که یوزباشی گری سپاه نادر را در اختیار داشت - همانند پدرش میرعباس بیگ سعی در نفوذ به منطقه آستارا و کرگانرود نمود اما چون در قسمت جنوبی طرفدارای نداشت با تاسیس شهر لنکران به قدرت‌گیری در تالش شمالی پرداخت ولی توسط هدایت فومنی حاکم گیلان به همراه خانواده به به اسارت درآمد.

با تضعیف حکومت مرکزی ایران، قره خان با حذف مخالفان، تالش شمالی (کنونی) را در اختیار گرفت سپس به منطقه تالش جنوبی (کنونی) و رشت هجوم آورد اما در بازگشت، لنکران به تصرف فتحعلی خان قوبایی که طرفدار ایران بود درآمد و قره خان نیز با تمام خانواده اش اسیر شد اما در اثر فشار وارده از سوی روسها قره خان آزاد شد. قره خان پس از آزادی تمام توجهات خود را معطوف به جلب حمایت روسیه نمود که پسرش میرمصطفی خان اقدامات پدر را ادامه داد و کوششهای آقا محمد قاجار برای برحذر داشتن میرمصطفی خان از روابط با روسیه به نتیجه ای ختم شد و میرمصطفی خان چند بار دیگر به گیلان هجوم آورد.

آقا محمدخان قاجار در سال ۱۲۰۹ ق با تصرف لنکران میرمصطفی خان را به جزیره ساری در دریای خزر فراری داد اما در مقابل آتشباری سنگین روسها سپاهیان خان قاجار نتوانستند این جزیره کوچک را تصرف کنند.

گرایش میرمصطفی خان به روسیه - که از نظر مذهبی و فرهنگی وجه اشتراکی با تالشان نداشت - مخالفت‌های گسترده‌ی را با میرمصطفی خان برانگیخت که تا زمان قتل آقا محمدخان ادامه یافت.

بعد از قتل آقا محمدخان میرمصطفی خان با تصرف تالش جنوبی بار دیگر به گیلان هجوم آورد اما با استقرار فتحعلی شاه بار دیگر میرمصطفی خان در حاشیه قرار گرفت و در جنگهای دوره اول روسیه و ایران فریب روسها برای تشکیل حکومتی مستقل در تالش شمالی با خورد و همین عامل دراز دست رفتن تالش شمالی نقش عمده ای داشت. میرمصطفی چند ماه پس از عهد یا گلستان متوجه نیرنگ روسها در عدم به رسمیت شناختن او به عنوان حاکم تالش شمالی شد، اما کار برای هرگونه اقدامی از سوی میرمصطفی خان به دلیل تسلط همه جانبه روسها دیر شده بود.

بعد از مرگ میرمصطفی خان، پسرش میرحسن خان برخلاف پدرش به شدت گرایش ایرانی داشت و در اثر فشار وارده از سوی روسها به اردبیل فرار کرد و در جنگهای دوره دوم روس و ایران همراه با سپاهیان ایران علیه روسها جنگید و هنگامی که عهدنامه ترکمانچای بسته شد گرچه تالش شمالی کاملاً در اختیار میرحسن خان بود ولی در اثر فشارهای وارده پاسکویچ فرمانده جنگ

روسیه، تالش شمالی تسلیم روسها شد و میرحسن خان به تالش جنوبی آمد و کوششهای چند باره وی برای بازپس گیری تالش شمالی به نتیجه یی ختم نشد. بعد از عهدنامه ترکمانچای و با وجود مشخص شدن مرزها، به دلیل عدم اطلاع سرحد داران و حکام مرزی، از مرز جدید میان دو کشور روسها مرزهای خود را از قتل جبال بزرگ به سوی دامنه ها، رودخانه و نقاط بسیاری پیش آوردند. و از قدرت خود در راستای افزایش قلمرو خود بهره های بسیاری بردند.

ناحیه تالش نشین شمالی و موقعیت اقتصادی، اجتماعی آن

دکتر حسن افراخته

استاد دانشگاه

ناحیه تالش نشین شمالی از سال ۱۸۱۳ میلادی موضوع یک تقسیم سیاسی و مرز تحمیلی بوده است که در اثر آن از بخش تالش نشین ایرانی منفک و به رژیم های سیاسی با سازمان های اجتماعی، اقتصادی متفاوتی ضمیمه شده است. این ناحیه قومی در عرض دامنه غربی دریای خزر از ساحل تا خط الرأس کوهها و در جهت شمال تا سرزمین های پست و استپی نیمه خشک مغان پیش می رود. ناحیه تالش نشین مزبور با همه فراز و نشیب های سیاسی و تضییقاتی که بر ساختار اجتماعی و اقتصادی آن وارد شده است، تا حد بسیاری موقعیت اجتماعی، اقتصادی خود را حفظ کرده و بر تداوم ویژگیهای فرهنگی خود وفادار مانده است. این ناحیه در جهت توسعه خود با چالش،هایی دست به گریبان است که اغلب ناشی از حاکمیت خاص سیاسی است و مقامات جمهوری آذربایجان خود بدان اعتراف دارند.

در این بررسی با تکیه بر اسناد، ابتدا توان های بالقوه اقتصادی ناحیه از نظر می گذرد. آنگاه محدودیت های ناحیه در جهت نیل به توسعه جامع مورد مذاقه قرار می گیرد. تحلیل عوامل مؤثر در روند توسعه ناحیه پایان بخش این مقاله خواهد بود.

آران‌شاهان

عبدالکریم آقاجانی تالش

پژوهشگر ارشد مسائل تالش

در این مقاله، به شناسایی و معرفی خانواده ای کهن و ایرانی تبار و منتسب به خاندان سلطنتی ساسانی پرداخته می شود که در عهد پادشاهی خسرو پرویز، بنا به عللی که خواهد آمد، دربار کسری را ترک کرده و به شمال غرب ایران آمده، در سرزمین آران یا تالش شمالی در شمار رود ارس اقامت کرده، به فرمانروایی پرداخته و عنوان آران‌شاهان به خود می گیرند. آنها باجگزار و فرمانبردار شاهنشاهان ایران بوده و گاهی هم سر به شورش و نافرمانی می گذاشته اند.

نام این خانواده و دودمان در تاریخ به صورت های آل مهران، مهرانیان، مهرانی درج گردیده است. ((در آخرهای ساسانیان، در زمان خسرو پرویز، مهران نامی که از خاندان پادشاهی و از خویشان خسرو بود و در کشتن هرمز پدر خسرو دست داشت، از بیم خسرو، از بیستون درآمده، آهنگ دربار پادشاهی خزر کرد و لسی در آران نامه ای از خسرو رسید که زینهارش داده و نوشته بود که هر کجا که نامه بدو رسد، آن سرزمین را از آن خود ساخته و نشیمن گیرد. مهران در آران، نشیمن ساخته، شهری در آن جا به نام ((مهرآوان)) بنیاد نهاد. به نوشته موسی کاگان کاتواتسی، [مورخ ارمنی] سی هزار خانه از ایرانیان هم پیش او کوچیدند. پس از مهران، فرزندان و نوادگان او بزرگان آران شمرده می شدند.))

تا آن که یکی از نوادگان مهران، خاندان کهن آران‌شاهان را بر انداخته و خویشتن پادشاهی یافت و بدین سان نام آران‌شاهان گرفت و رشته پیوستگی و بستگی ایران و آران هر چه استوارتر گردید. در جنگ یزدگرد سوم با تازیان، به هواخواهی یزدگرد، بسیج سپاه کرد و فرزند خود، جوانشیر را با لشکری روانه تیسفون ساخت. یزدگرد، جوانشیر را بسیار نواخته ((اسپهد آران)) خواند. او به جنگ با تازیان شتافته و در رزم قادسیه، دلیری های فراوان نمود و زخم ها برداشت. پس از شکست یزدگرد، جوانشیر به آران مراجعت کرد، چندی نگذشت که غرب ها به خاک آران دست یافتند و جوانشیر ناچار باجگزار آنان شد. ((و از این پس، مهرانیان روی به ناتوانی گذاردند و سال به سال از رونق و شکوهشان می کاست تا در قرن سوم هجری ناپیدا گشتند)).

علی رغم نوشته مرحوم کسروی، آن ها نه فقط ناپیدا نگشتند، بلکه در مقاطع مختلف تاریخ به نامشان برخورد می شود. تحقیقاً نیمی از این دودمان به دین مسیحی گرویدند و بقیه در عقیده زرتشتی خود ثابت ماندند. آنها همواره از جانب شاهان ایران، مصدر حکومت و امور مردم بودند و در عصر صفوی نیز، در همان منطقه آران یا تالش شمالی به رتق و فتق امور دست داشته، مورد انتصاب و تایید شاهان صفوی بودند. به حکایت اسناد و مدارک که در دست است، سپس مورد قهر و غضب فتحعلیشاه قرار گرفته و املاک و اموالشان مصادره و مضبوط شد.

اقدامات گروه‌های ((خاورمیانه)) و ((مناطق همجوار ایران))

از دیماه ۸۳ تا دیماه ۸۵

سخنران	موضوع سخنرانی	زمان
دکتر رضا شعبانی استاد دانشگاه	نگاه نادرشاه افشار به قفقازیه	دیماه ۱۳۸۳
دکتر علیرضا بیگدلی سفیر اسبق ایران در جمهوری آذربایجان	فراز و نشیب روابط ایران و جمهوری آذربایجان پس از فروپاشی	بهمن ۸۳
آقای محمدفرهاد کلینی سفیر سابق ایران در ارمنستان	تلاقی استراتژیها در بحران قراباغ	اسفند ۸۳
دکتر محمدتقی امامی خوئی استاد دانشگاه	ترکان جوان در قفقاز	فروردین ۱۳۸۴
دکتر حسین احمدی استاد دانشگاه	تالشان در جمهوری آذربایجان	اردیبهشت ۱۳۸۴
دکتر رحیم رئیس نیا پژوهشگر و مورخ	شروانشاهان، صفویه و عثمانی	خرداد ۱۳۸۴
دکتر نصرالله صالحی استاد دانشگاه	برخورد صفویان و عثمانیان در قفقاز (۹۹۸-۹۸۶ ق)	مرداد ۱۳۸۴
آقای علی پور صفر محقق و پژوهشگر	قفقاز و سیاست امپراتور عثمانی	شهریور ۱۳۸۴

آقای مهرزاد طباطبایی کارشناس ارشد مطالعات استراتژیک	بررسی تطبیق تغییر حاکمیت در قفقاز (۲۰۰۵-۲۰۰۰)	مهرماه ۱۳۸۴
آقای مرتضی رحمانی موحد رئیس اداره دوم مشترک المنافع وزارت خارجه	جایگاه ترکمنستان در منطقه و روابط با ایران	بهمن ۱۳۸۴
آقای مجتبی دمیرچی رئیس دبیرخانه خزر وزارت خارجه	دریای خزر و رژیم حقوقی آن	اسفند ۱۳۸۴

همایش یک روزه ((مناقشه قراباغ))	آبان ۱۳۸۴	
همایش ((بررسی کتب تاریخی جمهوری آذربایجان (با تکیه بر کتب درسی))	اردیبهشت ۱۳۸۵	
همایش ((بررسی تحولات جهان اسلام))	شهریور ۱۳۸۵	
نشست تخصصی ((مسئله فلسطین و جهان اسلام))	مهرماه ۱۳۸۵	
همایش ((نوزایی مقاومت اسلامی در خاورمیانه (نگاهی به حماسه حزب الله))	آبان ۱۳۸۵	
همایش ((بررسی تحولات افغانستان (در یکصد سال اخیر))	آذر ۱۳۸۵	

